

הלוקח. שאומר הוא בליבו: מי אומר שיירש המוכר מאביו כלום, שמא ימכור אביו את נכסיו בחייו! (73)

**שלחה לקמיה דרבי אבא בר זבדא** [את הקושיא שהקשה רב ששת על דברי רב].

**אמר להו:** קושיא זו אינה צריכה להכנס לפני בית המדרש. אין קושיא זו צריכה להכנס לפני בני הישיבה כדי שיתרצהו, לפי שאין בהם מי שידע לפרקה (74).

**אמר רבא:** אדרבה, קושיא זו צריכה ליכנס לפני — ואף לפני לפני. שתשובתה בצידה: **הכא — סמכא דעתיה, והכא — לא סמכא דעתיה.** וכפי שנתבאר.

הוה עובדא בפומבדיתא, שדנו את הדין כדברי רב. ואותביה [והקשו] מברייתא זו על דברי רב.

**אמר להו רב יוסף:** זו אינה צריכה לפני.

**ואמר ליה אביו:** צריכה לפני ולפני לפני. כי תשובתה בצדה: **הכא סמכא דעתיה, הכא**

**לא סמכא דעתיה.**

ועתה חוזרת הגמרא לבאר את הברייתא.

**ומאי שנא רישא,** שאמר לו "מה שאירש מאבא מכור לך", שאז הדין הוא שלא אמר כלום, **ומאי שנא סיפא,** שהוסיף ואמר "מה שאירש מאבא היום", שאז דבריו קיימין?!

**אמר רבי יוחנן:** באמת מעיקר הדין לא חל המכר כלל. והטעם שבסיפא הדין הוא שדבריו קיימין:

כשמכר מה שעומד לירש מאביו, הטעם הוא משום שמדובר שאביו גוסס, ועומד למות היום, שהרי אמר "מה שאירש מאבא היום". והיות וכך, צריך הוא מעות לקבורתו ולתכריכיו. ולכן, משום כבוד אביו, אמרו חכמים שדבריו קיימין (75).

וכן כשאמר "מה שתעלה מצודתי היום", הרי שמדובר שהוא צריך למכור כדי להתקיים ולהתפרנס מיד ["היום"]. ולכן תקנו חכמים שיהו דבריו קיימין — משום כדי חייו (76).  
אבל ברישא, שלא אמר "היום", אלא מכר

ב-טו

אף אם יש סמיכות דעת, לפי שאין על מה שיחול הקנין.

74. עוד הביא רש"י בשם תשובת הגאונים שהכוונה לגריעותא: אל תעלו לפני, כיון שאין כאן קושיא.

75. והיינו דווקא כשהבן עני, שאין לו לתת משלו לצורך קבורת אביו. וכן מדובר דווקא כשמוכר בכדי תכריכי אביו. אבל אם מוכר יותר מזה, אין דבריו קיימין. רמב"ן.

76. נחלקו בזה הראשונים. יש אומרים שהמכר

בהערה הקודמת. והר"ן פירש לשיטתו, שהקושיא היא, שגם במוכר מה שיירש מאביו נאמר אותה סברא, שבאותה הנאה שהלוקח סומך עליו, מקנה לו עתה בשעת הירושה.

73. משמע מכאן, שטעם הדבר שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הוא משום שחסר בסמיכות דעת. וכן כתב הנמוקי יוסף להלן [ס"ו ע"ב].

אמנם בתשב"ץ איתא, שדווקא בכהאי גוונא, שהחפץ בעולם, אלא שאינו ברשות המוכר, אמרינן שהדבר תלוי בסמיכות דעת. אבל כשהדבר לא בא עדיין לעולם כלל, לא חל הקנין

שהרי מבדי, רב כמאן אמרה לשמעתייה  
[לשיטתו של מי אמר את שמועתו], שחלה  
הנתינה, אף שעדיין לא קנה את השדה, והרי  
זה דבר שלא בא לעולם —

**כרבי מאיר, דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא  
לעולם.**

**דתניא: נכרי האומר לאשה ישראלית:  
התקדשי לי לאחר שאתגיר,**

או ישראל שאמר לנכרית: התקדשי לי לאחר  
שתגירי,

או עבד כנעני שאמר לאשה: התקדשי לי  
לאחר שאשתחרר,

או ישראל שאמר לשפחה: התקדשי לי  
לאחר שתשתחררי,

או אדם שאמר לאשה נשואה: התקדשי לי  
לאחר שימות בעליך,

או שאמר לשומרת יבם: התקדשי לי לאחר  
שיחלוץ לך יבמך,

או שאמר אדם שהיה נשוי, לאחותה של  
אשתו: התקדשי לי לאחר שתמות אחותיך.

מה שתעלה מצודתו לאורך זמן, שאין בזה  
כדי חייו, לא תקנו.

**אמר רב הונא אמר רב: האומר לחברו: שדה  
שאני לוקח [שאני עומד לקנות], לכשאקחנה  
— קנויה היא לך מעכשיו, ולא אוכל לחזור  
בי, קנה חברי את השדה לכשיקחנה, ואין  
יכול הנותן לחזור בו משלקחה<sup>(77)</sup>.**

**אמר רבא: מפתברא מלתא דרב, במקרה  
שאמר לו: שדה שאני לוקח פתם, ולא פירש  
על שדה פלונית בדווקא. שאז סמכה דעתו  
של מקבל המתנה, לפי ששדות רבות מצויות  
לקנייה.**

**אבל במקרה שאמר לו: שדה זו שאני לוקח  
— לא מסתברים דבריו, ולא חל המכר.  
משום שלא סמכה דעתו של המקבל, ואינו  
מאמינו שאכן יקנה את השדה עבורו. ואין  
אומרים כאן את הסברה שניחא ליה דליקו  
בהימנותיה, שהרי אף אם נותן המתנה רוצה  
באמת לקנות עבורו את השדה, אין הדבר  
מסור בידו. כי מי יימר דמזבין לה ניהליה  
[מנין לנו שבעל השדה אכן ימכרנה לו]! ?**

**והאלהים [לשון שבועה הוא], שאמר רב  
דבריו אפילו כ"שדה זו".**

וראיה לדבר:

"מעכשיו", הרי השדה קנויה לו רק לכשיקחנה  
המוכר מהבעלים!

והריטב"א הביא שיש מפרשים, שמועיל  
לענין זה, שאין המוכר יכול לחזור בו מעתה,  
היות וכבר נגמר הקנין. אמנם הריטב"א נחלק על  
כך, וסובר שאף המוכר יכול לחזור בו. וכן כתבו  
התוס'.

ותירצו, שנפקא מינה אם נקרע או אבד השטר

חל רק אם אכן אין לו מה לאכול, ומוכר רק כדי  
חייו.

ויש אומרים, שכיון שבדרך כלל "מה שתעלה  
מצודתי היום" הוא דבר מועט, לא חילקו חכמים  
בדבר, ותועיל המכירה לגבי כל מה שתעלה  
מצודתו, אף אם זה יותר מכדי חייו.

77. הקשו התוס', מה מועיל מה שהוסיף

שמא כבר פרע הלוח את חובו, לא חיישינן לפרעון. דאם איתא דפרעיה [שפרע הלוח חובו] — מקרע הוה קרע ליה [היה קורע מיד את שטר ההלואה].

אמר רב נחמן: אבא מן ספרי דייני דמר שמואל הוה [אבי היה מסופרי הדיינים של שמואל], והוינא כבר שיתא כבר שבע [ואני הייתי כבן שש, כבן שבע], ודרכנא [וזכרני] דהו מברזי ואמרי: הני שטרי אקנייתא דמשתכחי בשוקא — נהררינהו למרייהו [שטרי הקנאה שנמצאו בשוק — יחזירם לבעליהם].

אמר רב עמרם אף אנן תנינא: כל מעשה בית דין — הרי זה יחזיר. והבין רב עמרם, ש"מעשה בית דין", היינו שטר שנתקיים בבית דין. וכיון שאין מקיימין את השטר — אלא בפני בעל דין, ודאי שאכן היתה הלואה<sup>(78)</sup>. ולפרעון אין חוששין.

אלמא, מוכח מכאן, שלא חיישינן לפרעון.

אמר ליה רבי זירא: מתניתין בשטרי חלטאתא [דהיינו, שהוציא אדם שטר חוב על חברו, וחייבוהו בית דין לשלם, ולא שילם, וירדו לנכסיו, ושמו למלוה אחד הנכסים, וכתבו לו שטר, שעל פי בית דין הגיע לידו] ואדרכתא<sup>(79)</sup> [שלא מצאו עתה נכסים ללוה, וכתבו שטר למלוה, שאם ימצא

בכל המקרים הללו הדין הוא שאינה מקודשת, משום שזה דבר שלא בא לעולם.

רבי מאיר אומר: מקודשת.

והא חלק ממקרים אלו שהוזכרו במשנה, גבי קידושי אשה — כ"שדה זו" דמיא, שאין הדבר תלוי בו, אלא ברצונו של אחר. שעבד ושפחה אינם יכולים לשחרר עצמם, אלא תלויים ברצון האדון. וכן אין בידו להמית את בעל האשה או אחותה, ובכל זאת אמר רבי מאיר מקודשת!

מוכח, שרבי מאיר אמר את דבריו אף כ"שדה זו", אף שאין זה מסתבר.

ועתה חוזרת הגמרא לדון בעיקר דברי משנתנו, במוצא שטר חוב:

אמר שמואל: המוצא שטר הקנאה [ששעבד הלוח עצמו בשטר אף אם לא ילוה לבסוף] בשוק — יחזירו לבעלים, ואין בכך כל חשש.

דאי נאמר שלא יחזיר משום שיש לחשוש דכתב ללות ולא לוח, בשטר הקנאה אין חשש לזה, דהא שעבד נפשיה אף אם לא ילוה לבסוף.

ואי נאמר שלא יחזיר משום חשש פרעון,

ועיי' במהרש"א שהקשה למה לא פירש רש"י כפירוש הריטב"א.

79. הקשו התוס', למה אינם בני פרעון, הרי עדיין לא זכה בקרקע עד שכתבו לו שטרי חלטאתא! ועיי"ש מה שתירצו. ויש ראשונים

קודם שקנאה מהבעלים, שמכל מקום מועיל הקנין.

78. כך פירש רש"י. והריטב"א כתב, ששטר מקיים ודאי נפל מהמלוה, שהרי הלוח אינו טורח לקיים את השטר!

בעתיד מנכסי הלוה, יגבה מהם], דשטרות אלו לאו בני פרעון נינהו, ולכן אין חשש להשיבם לבעליהם.

**אמר רבא: והני, שטרי חלטאתא ואדרכתא, לאו בני פרעון נינהו?!**

והא אמרי נהרדעי: שומא, ששמו בית דין למלוה קרקע של הלוה, הדר [חוזרת, שאם ישיג הלוה מעות, יכול לתתן למלוה, ולהחזיר לעצמו את הקרקע] עד תריכר ירחי שתא [עד שנים עשר חודשי השנה. כלומר, בתוך שנה].

**ואמר אמימר על כך: אנא מנהרדעא אנא, וסבירא לי דשומא הדר לעולם! שבכל זמן שימצא הלוה מעות, יכול לפדות את קרקעו!**

יוצא, שגם בשטרות אלו שייך פרעון. שאם ישיג הלוה מעות, פורען למלוה, ומקבל חזרה את הקרקע, ונוטל את השטר.

ואם כן, אף אם מדובר במשנה בשטרי חלטאתא ואדרכתא, מהא ששינוי שהמוצאן מחזירן לבעלים, מוכח שאין חוששין לפרעון!

**אלא אמר רבא: התם, באותה משנה, היינו טעמא שמחזיר את השטר לבעליו, משום דאמרי, שאף אם פרע הלוה את חובו, איהו הוא דאפסיד אנפשיה [הוא גרם הפסד לעצמו].**

**דבעידנא דפרעיה, אבעי ליה למקרעיה לשטריה [שמיד בזמן שפרע את החוב, היה**

עליו לקרוע את השטר].

**אי נמי, אף אם טען לו המלוה שאבד השטר, היה עליו לדרוש מהמלוה למכתב שטרא אחריןא עילויה [לכתוב שטר אחר], שחוזר המלוה ומוכר את הקרקע ללוה.**

ומבאר הגמרא, מדוע יכול המלוה לכתוב שטר, כאילו הוא מוכר עתה את הקרקע ללוה.

דמעיקר דינא, לאחר שגבה המלוה קרקעו של הלוה — ארעא לא בעיא למיהדר [אין עליו חיוב להשיבה ללוה, אף אם יש לו עתה מעות לפרוע]. ורק משום "ועשית הישר והטוב בעיני ה'", שלמדים מפסוק זה, שצריך האדם לנהוג לפניו משורת הדין — הוא דאמור רבנן שתהדר [שתחזור] הקרקע ללוה.

ויש בכך משום "הישר והטוב", לפי שדעתו של המלוה היתה לקבל מעות, ולא היה לו ענין דווקא לטרוף קרקע. ואילו הלוה חפץ בקרקעו, שחביבה עליו. לכן יחזיר לו קרקעו, ויטול דמים.

**הלכך, היות וכך, כשנותן המלוה את הקרקע ללוה תמורת ממונו, הרי זה נחשב כאילו מרישא הוא דקא זבין [מוכר לו עתה מתחילה], ולכן אין זו טעות אם יכתבו עתה שטר מכירה על הקרקע, ואיבעי ליה ללוה לתבוע מהמלוה למכתב שטר זביני [לכתוב שטר מכירה].**

**אבל גבי שטר חוב, מאי איכא למימר, שאם איתא דפרעיה, איבעי ליה למיקרעיה**

יחזיר, דאז איכא למימר שאולי כתב את השטר על מנת ללות, ולבסוף לא לזה.

אלא אפילו אם כתוב בו הנפק, ומאי ניהו — המקויים, והרי אין מקיימין את השטר — אלא בפני הלוה, מכל מקום לא יחזיר, משום דחיישינן לפרעון<sup>(81)</sup>.

איתיביה רבי ירמיה לרבי אבהו: כל מעשה בית דין, דהיינו, שטר מקוים — הרי זה יחזיר! מוכח שאין חוששין לפרעון!

אמר ליה רבי אבהו: ירמיה ברי! לא כל מעשה בית דין שויב. אלא שם מדובר כגון שהוחזק הלוה כפרן [שנמצא שקרן] פעם אחרת<sup>(82)</sup>, ולכן אינו נאמן לומר פרעתי.

אמר רבא: וכי משום דהוחזק כפרן חדא זמנא [פעם אחת], תו לא פרע [שוב אינו פורע] כלל? אין זה מסתבר. אלא ודאי שיתכן שאכן פרע<sup>(83)</sup>. והיות וכך, המלוה שלא גזהר לשמור את שטרו — יפסיד.

לשטריה [שאם אכן פרע, היה עליו לקרוע את השטר]!?

אין זו טענה. משום שאימור שבזמן שפרע את חובו, אשתמוטי קא משתמיט ליה [השתמט המלוה מלהשיב לו את שטרן]. דאמר ליה: למחר יהבנא לך, דהשתא ליתיה גבאי [מחר אתן לך אותו, שאינו בידי עתה].

אי נמי, היות ועל הלוה לשלם את הוצאות הסופר שכתב את השטר, יתכן שבזמן הכתיבה לא היו בידו מעות, ושילם המלוה לסופר, ועתה — אפשיטי דספרא זייר ליה [מעכב המלוה את השטר בידו, עד שיפרע הלוה את שכר הסופר]<sup>(80)</sup>.

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: המוציא שטר חוב בשוק, אף על פי שכתוב בו הנפק [קיום, המעיד שהשטר אינו מזויף] — לא יחזירו לבעלים.

לא מיבעיא היכא דלא כתוב בו הנפק שלא

80. הקשו הראשונים, הרי יכול היה הלוה לתבוע מהמלוה לכתוב לו שובר על פרעון החוב!

81. עיי' בתוס' שדנים האם מדובר דווקא כשטוען הלוה פרעתי, או אף אם מודה שלא פרע, חוששין לפרעון ולקנוניא.

82. הראשונים דנים האם מדובר שנמצא כפרן באותה הלואה עצמה, או אף כשהוחזק כפרן בענין אחר. עיי' בשטמ"ק.

83. כתבו התוס', דאף דאמרינן להלן "הוחזק כפרן לאותו ממון", ושוב אינו נאמן באותו ענין,

80. הקשו הראשונים, הרי יכול היה הלוה לתבוע מהמלוה לכתוב לו שובר על פרעון החוב!

ותירצו, שנוח יותר ללוה להמתין עד שיתן לו המלוה את השטר, מאשר לקבל שובר. משום שאם יאבד לו השובר, יוכל המלוה לתבוע ממנו שוב את חובו. משא"כ אם יחזיר לו המלוה את השטר, שוב לא יוכל לטעון עליו כלום. שתמיד יוכל הלוה לטעון פרעתי [אבל בשטרי חלטאתא עדיף ללוה לתבוע שיכתוב לו שטר מכר. כי אם רק יחזיר לו את השטר, אם יאבד ממנו, יוכל שוב לתבוע ממנו המלוה את השדה על פי עדים שיעידו שגבאה בחוברן].

ובתוס' הרא"ש כתב, שבשטרי חוב, שעשה המלוה טובה ללוה, מתבייש הלוה לומר למלוה

אלא אמר רבא: במתניתין מדובר בשטר חלטאתא ואדרכתא, שאינם בני פרעון, וכדרכי זירא.

וכפרן, שהוזכר בתירוצו של רבי אבהו, הואיל ואתא לידן, נימא ביה מלתא [הואיל והגיע לידנו, נאמר בו איזה דבר]:

דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: אם תבע המלוה את הלוח לדין, ואמרו לו הדיינים: צא תן לו את חובו! ולאחר זמן אמר הלוח: פרעתי את החוב על פי הוראת בית הדין — נאמן [ובשבועת היסט].

ואם בא מלוה לפנינו לכתוב על הלוח שטר אדרכתא<sup>(84)</sup>, אין כותבין ונותנין לו, שהרי הלוח טוען שפרע את החוב.

אבל אם אמרו הדיינים: חייב אתה ליתן לו, אבל לא ציוו עליו לפרוע<sup>(85)</sup>, ולאחר זמן אמר הלוח: פרעתי — אינו נאמן. אלא המלוה נשבע ונטול את חובו. שכיון שלא פרע את חובו מתחילה, והוצרך המלוה

לתובעו בבית דין, אין דרכו לפרוע, עד שיפסקו דינו בפסק גמור.

ולכן, אם בא המלוה לכתוב עליו אדרכתא, כותבין ונותנין לו.

רב זביד משמיה דרב נחמן אמר: בין שאמרו צא תן לו, ובין שאמרו חייב אתה ליתן לו, ולאחר זמן אמר הלוח פרעתי — נאמן<sup>(86)</sup>.

בא מלוה לכתוב עליו אדרכתא — אין כותבין ונותנין לו.

אלא, אי איכא לפלוגי — הכי הוא דאיכא לפלוגי [אם יש לחלק — כך יש לחלק]:

אם אמרו לו הדיינים: צא תן לו, ולאחר זמן אמר פרעתי, והעדים מעידין אותו שתבעו המלוה שיפרע לו על פי בית דין, ולא פרעו, הואיל והעזו לעבור בפניהם על ציווי בית דין, הוחזק כפרן לאותו ממון<sup>(87)</sup>. ושוב אינו נאמן לומר על אותו ממון שפרעו, עד

86. משום שבין כך ובין כך, הלשון משמע פסק דין גמור. ולכן יתכן שפרע הלוח את חובו. רא"ש.

87. כך פירש רש"י. ותמהו הראשונים, וכי משום שלא רצה לפרוע פעם אחת, הוחזק כפרן לעולם? שמה באותו זמן לא היו לו מעות לפרוע. ולאחר זמן, כשהיו לו מעות, פרע חובו! וביארו, שמדובר שהעדים מעידים שבאותה שעה שטוען הלוח שפרע, היה עמהם, ולא פרע אז את חובו. שבכה"ג הוחזק כפרן, ושוב אינו נאמן לומר פרעתי. ועיי' ברש"ש מה שכתב בדעת רש"י.

הכא שהשטר נפל, מוכחא מילתא שמשום כך לא נזהר לשמרו, לפי שפרעו הלוח.

84. כך פירש רש"י. אבל ברי"ף משמע, שבא המלוה ומבקש שיכתבו לו את העדויות, או שהודה לו הלוח שחייב לו. ועיי' במאירי שהביא את שני הפירושים.

85. ולכן טועה הלוח וסובר שרוצים בית דין לעיין עוד בדינו, ואינו צריך לפרוע מיד את חובו. אבל האמת היא שנגמר כבר דינו לחיוב. ריטב"א.

והנמו"י כתב, שכשאומרים לו "חייב אתה ליתן לו", באמת משמע שלא חייבוהו עדיין לגמרי, אלא צריכים לעיין עוד בדין.